

seringen på vanskeligheder; helt til 1933 måtte partiet kæmpe med interne fraktionsdannelser, der var følgen af traditionen med det interne demokrati.

Selv om Weber har måttet undvære vigtigt kildemateriale såsom KPD's korrespondance med Komintern og protokollerne fra Centralkomiteen og Politbureauets møder – han har forsøgt at råde bod herpå gennem interviews med de ledende funktionærer – må hans bog karakteriseres som et overmåde værdifuldt bidrag til KPD's historie i Weimarrepublikken. Nyttige er osse hans materialer til skildring af KPD's situation i Weimarrepublikken samt ekskursen over den østtyske historieskrivning mht. omstruktureringen 1924–1929. Ikke helt overbevisende virker derimod hans definitioner af retningerne i den tyske kommunisme såsom »Rechte«, »Linke«, »Ultralinke« og »Versöhner«; her havde mere stringens, hvis en sådan er mulig, været ønskelig.

KARL CHRISTIAN LAMMERS

MANFRED FUNKE: Sanktionen und Kanonen. Hitler, Mussolini und der internationale Abessinienkonflikt 1934–36. Bonner Schriften zur Politik und Zeitgeschichte 2. Düsseldorf, Droste Verlag, 1970. viii, 220 s. DM 32.–.

Med denne lille, men tilbundsående analyse af de tysk-italienske relationer i årene 1933–1936 og specielt Abessinienkonfliktens betydning for det tysk-italienske forhold har den unge tyske historiker Manfred Funke sat sig for at gå en af de næsten generelt accepterede og derfor som en banalitet virkende historiske sandheder efter i sømmene, nemlig den, at grundlaget for aksen mellem de to fascistiske stater blev lagt under denne konflikt. Funke har på baggrund af omfattende kildestudier i de eksisterende og tilgængelige arkiver, suppleret med samtidig litteratur, memoirer og interviews med endnu levende politikere, samt et beundringsværdigt kendskab til den eksisterende historiske litteratur, som det synes på overbevisende måde dokumenteret, at den alment accepterede påstand ikke er holdbar.

Trods det ideologiske slægtskab mellem Tyskland og Italien efter 1933, trods Hitlers og Mussolinis gensidige respekt, trods Hitlers tidlige dogmatiske opfattelse af Italien som Tysklands givne alliancepartner, var det dog andre faktorer, der i årene 1933–1936 betingede forholdet mellem de to stater og lagde hindringer i vejen for en tilnærmelse. De to staters forskellige magtpolitiske interesser betingede dette forhold. Dette bliver tydeligt anskueliggjort derved, at Funke analyserer det tysk-italienske forhold på baggrund af den europæiske politik i disse år, altså på baggrund af stormagtsspillet mellem Tyskland-Italien-England-Frankrig. Funke viser, hvilket dobbeltspil der fra begge sider prægede Mussolinis og Hitlers forhold til hinanden: Mussolini, der ikke ønskede at bryde helt med Hitler efter det mislykkede østrigske putsch i 1934, forsøgte at bruge frygten for Hitlers Tyskland og ønsket om at bevare status quo i Europa til at få England og Frankrig til at affinde sig med realiseringen af det ambitiøse mål i italiensk udenrigspolitik, nemlig erobringen af Abessinien; Hitler forsøgte efter bedste evne at få denne konflikt i gang – på den ene side skubbede han på hos Mussolini ved at forsikre om Tysklands neutralitet, på den anden side forsynede han Haile Selassi med våben – fordi den dels ville

bortlede magternes opmærksomhed fra Tyskland, dels ville kunne nedbryde Tysklands isolation, da Folkeforbundet på en eller anden måde måtte gribe ind, hvilket givetvis ikke ville kunne undgås at medføre spændinger i forholdet mellem Italien og vestmagterne (Stresafrenten). Hitler var ikke alene overmåde interesseret i denne konflikt, der med Funkes ord politisk blev udkæmpet i Europa, militært i Afrika, fordi den skabte et dynamisk element i den ellers statiske europæiske politik, men lige som det var tilfældet med Tysklands interesse i den spanske borgerkrig ønskede han osse, at konflikten – dog uden at resultatet blev et italiensk nederlag – skulle vare så længe som muligt, fordi konflikten og dens politiske konsekvenser ville øge Tysklands udenrigspolitiske handlefrihed og dermed muligheden for at fortsætte den aktive revisionspolitik. Abessinienkonflikten blev en »aussenpolitischer Aktivposten« (s. 40) for Tyskland.

Mens vestmagterne med en inkonsekvent både-og-politik forsøgte at undgå at drive Italien i armene på Hitler, mens Mussolini under næsten hele konflikten fortsatte sin gyngepolitik mellem vestmagterne og Tyskland for at sikre Abessinientogets succes, søgte Hitler gennem en af Italien som velvillig opfattet neutralitet under konflikten at få det optimale ud af situationen: med Italiens stiltiende billigelse besatte han 7.3.1936 det demilitariserede Rhinland og styrkede dermed Tysklands militær-strategiske position afgørende. Pga. den implicitte interferens mellem Abessinienkonflikten, Folkeforbundets sanktionspolitik og Rhinlandsaktionen i de europæiske stormagters politik blev der kun protesteret mod den tyske aktion; Locarno var død. Samtidig betød den engelske Folkeforbundspolitik (truslen om skærpede sanktioner), at forholdet mellem England og Italien blev forværret. Funke taler sikkert berettiget om en voksende ideologisk dualisme mellem ikke alene England og Italien, men osse mellem Italien og Frankrig; dertil kom så en tiltagende magtpolitisk spænding mellem England og Italien, ikke alene som følge af erobringen af Abessinien i maj 1936, der truede vitale engelske interesser, nemlig søvejen til Indien, men osse som følge af Mussolinis imperiale mare-nostrum-politik i Middelhavsområdet. Dermed var vejen åbnet for en tysk-italiensk forståelse – karakteristisk nok over et kontroversielt punkt mellem de to stater: Østrig og Anschluss-problematikken med den tysk-østrigske aftale 11. juli 1936. På denne baggrund virker Funkes konklusion overbevisende: »Am Ende des abessinischen Krieges beruhte die Verständigung zwischen Rom und Berlin – scharf pointiert – weit eher in dem Zerwürfnis Mussolinis mit den Westmächten als in einer durch die Ähnlichkeit der Systeme bedingten deutsch-italienischen Partnerschaft« (s. 177). Men dette var langt fra endnu nogen akse: »Demnach bestand die Rückwirkung des Abessinienkonfliktes auf die deutsch-italienischen Beziehungen nicht in der Bildung einer gemeinsamen Blockpolitik, sondern nur in der Schaffung einer bündnisfähigen Situation, die keineswegs zur Gründung der »Achse« führen MUSSTE« (s. 177).

Funkes bog er osse et udmærket eksempel til illustration af den ofte gentagne kontrast mellem ideologi og realpolitik: i tilfældet med Italien og Tyskland bestemte opfattelsen af de to staters forskellige nationale interesser forholdet dem imellem. Dermed bidrager han osse med træk til billedet af Adolf Hitler som en i denne udenrigspolitiske fase realistisk kalkulerende og handlende

udenrigspolitiker: som senere legede Hitler med ilden, forsigtigt, men dog samtidigt i klar erkendelse af, hvilke muligheder der for Tyskland og hans udenrigspolitik ville ligge i en konflikt, som ganske givet ville belaste forholdet mellem de europæiske magter, der ellers til en vis grad holdtes sammen af frygten for det nye Tyskland. Dermed kunne Hitler osse på kort sigt siges at være Abessinienkonfliktens egl. sejrherre.

På en måde virker Funkes fremragende og velskrevne analyse dog som et ufuldstændigt, men derfor ikke mindre væsentligt bidrag til aksens opståen: hans negative konklusion, at aksens ikke nødvendigvis skulle opstå som følge af det tysk-italienske forhold under Abessinienkonflikten savner i nogen grad det videre perspektiv. Man kunne i så henseende godt have ønsket sig, at analysen var blevet udvidet og fortsat til osse at omfatte de tysk-italienske relationer under den følgende europæiske konflikt, den spanske borgerkrig med dens mange paralleller til Abessinienkonflikten og forholdet mellem de europæiske stormagter. Denne principielle kritiske indvending indskrænker dog absolut ikke den betydning, Funkes primært ud fra en diplomatisk-politisk synsvinkel anlagte analyse vil få for vurderingen af et af 1930'ernes vigtige internationale anliggender; Funkes undersøgelse, hans teser og konklusion i form af revision af en af de historiske banaliteter synes kildemæssigt velfunderede. Væsentlig er osse den udførlige, men desværre ukommenterede fortegnelse over kilde-materiale og litteratur. Og så til slut et lille suk: noget forstyrrende virker dog de mange uoversatte italienske citater; forf. ville have gjort læserne en stor tjeneste ved at have oversat dem. Trods Il Duce og hans storhedsdrømme om Italiens plads i verden er og bliver italiensk dog et yderst lokalt sydeuropæisk sprog!

KARL CHRISTIAN LAMMERS

HORST MATZERATH: Nationalsozialismus und kommunale Selbstverwaltung. Schriftenreihe des Vereins für Kommunalwissenschaften e.V. Berlin. Band 29. Stuttgart, Verlag W. Kohlhammer, 1970. 503 s. DM 39.50.

Horst Matzeraths dissertation er på en måde led i den række af specialafhandlinger, der i de senere år har analyseret forskellige aspekter af det nationalsocialistiske magtsystems indre struktur. Umiddelbart kan selve bogens emne måske give anledning til nogen undren: Hvad har nationalsocialisme og kommunalt selvstyre overhovedet med hinanden at gøre? Kunne det nationalsocialistiske totalitetskrav overhovedet akceptere en kommunal selvforvaltning?

Spørgsmålet om den kommunale selvforvaltnings historie i det III. rige har hidtil kun været behandlet på det mere generelle plan hos Bracher og Schultz og af Peter Diehl-Thiele i lyset af dualismen mellem parti og stat (jvf. HT 12.r. V, s. 285 ff.) samt som led i en række lokale undersøgelser, hvis resultater Matzerath har kunnet bruge i forsøget på at give et mere samlet billede.

Baseret på et indgående studium af et overmåde rigt kildemateriale har Matzerath givet hvad han kalder en strukturel-funktionel analyse af institutionen kommunal selvforvaltnings historie under det nationalsocialistiske styre. Herunder har han osse forsøgt at skabe klarhed mht. det terminologiske, idet den forskelligartede anvendelse af begrebet »kommunale Selbstverwaltung«